

BO‘LG‘USI JISMONIY TARBIYA O‘QITUVCHILARINING ILMIY – PEDAGOGIK FAOLIYATIDA PEDAGOGIK MAHORAT VA KREATIVLIKNING AHAMIYATI

Dono Baxodirovna Yaqubova

Urganch RANCH texnologiya universiteti dotsenti

Maqsad Beynazar o‘g‘li Yusupov

Urganch RANCH texnologiya universiteti talabasi

Annatatsiya. Ushbu maqolada bo‘lg‘usi jismoniy tarbiya o‘qituvchilarining ilmiy – pedagogik faoliyatini tashkil etish, ularning pedagogik mahoratini oshirish va kreativlikni shakllantirish kabi masalalar yoritilgan. Shuningdek, maqolada so‘ngi yillarda mamlakatimizda ta‘lim sohasida, xususan jismoniy tarbiya sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar xususida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: ta‘lim, tarbiya, pedagogik mahorat, kreativlik, ta‘lim sohasidagi islohotlar, pedagogik ko‘nikma, pedagogik malaka.

Mamlakatimiz siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bu ham jismoniy, ham ma‘naviy sog‘lom bo‘lgan avlodni kamol toptirish hisoblanadi. Zero, bugun dunyo mamlakatlarida keskinlashayotgan globallashuv jarayonlari sharoitida yuksak ma‘naviyatli va jismoniy barkamol avlodni tarbiyalash Vatanimiz kelajagini belgilab beruvchi va xalqimizning ezgu maqsadlarini ro‘yobga chiqaruvchi eng muhim omillardan biridir. Bu ezgu amalning amalga oshirilishida uning huquqiy asoslari ham yaratilgan bo‘lib, keng qamrovli ishlar qilinmoqda. Jumladan, O‘zbekiston respublikasi prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2017 yil 3 iyundagi “Jismoniy tarbiya va ommaviy sportni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-3031-son Qarori va 2018 yil 5 martdagi “Jismoniy tarbiya va sport sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5368-son Farmoni bu sohani yanada rivojlantirishda alohida ahamiyatga ega. Ushbu farmon va qarorlarning asosiy maqsadlaridan biri ham bu

sohadagi nazariy va amaliy bilimlarni yanada chuqurlashtirish, jismoniy tarbiyaga oid ko'nikma va malakalarga doir tushuncha hamda atamalarni to'g'ri shakllantirishdan iborat.

Darhaqiqat, hozirgi globallashuv jarayonlari tobora keskinlashayotgan bir davrda bevosita yoshlarning umumiy va maxsus jismoniy tayyorgarligi bilan shug'ullanuvchi jismoniy tarbiya o'qituvchilariga qaratilayotgan e'tibor bu borada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Zero, ularning muhim xizmatlaridan biri shundaki, o'quvchi-talabalarni tarbiyaviy, madaniy, tibbiy, sanoat qurilish, ishlab chiqarish kabi kasb-hunarga yo'naltirish bo'lsa, ikkinchidan ularni maxsus jismoniy tayyorgarlik bilan qurollanishga ma'lum darajada xizmat qiladi.

Albatta, bu borada yoshlarimizning ong-tafakkurini zamonaviy bilimlar bilan qurollantirish, shuningdek, xalqimizning milliy ma'naviyatida muhim bo'lgan axloqiy kamollik, vatanparvarlik, insonparvarlik, ilmga chanqoqlik, bilimdonlik, bunyodkorlik, mehnatsevarlik singari fazilatlarini singdirib borish bevosita bo'lg'usi jismoniy tarbiya o'qituvchilarining bilim va ko'nikmalariga ham bog'liqdir. Shu nuqtai nazardan, bugungi kunda yosh avlodga ta'lim berayotgan o'qituvchilarning o'zlari zamonaviy innovatsion texnologiyalarni to'liq o'zlashtirgan, axborot-kommunikatsiya vositalaridan oqilona foydalana olish ko'nikmalariga ega bo'lishlari, umuman barcha ta'lim-tarbiya sirlaridan voqif bo'lishlari talab etiladi.

Bo'lg'usi jismoniy tarbiya o'qituvchilari ilmiy pedagogik faoliyati bilan bog'liq masalalarni o'rganishda, eng avvalo, mazkur hodisaga oid tushunchalarning mazmun-mohiyatini tahlil etish maqsadga muvofiqdir. Xususan, "jismoniy tarbiya" tushunchasining o'ziga bir qancha ta'riflar berilganligini ko'rishimiz mumkin. "Jismoniy tarbiya – ta'lim-tarbiya jarayoni bo'lib, u kishi organizmini morfologik va funksional ravishda takomillashtirishga uning asosiy, hayoti uchun muhim bo'lgan harakat malakalarini yaxshilashga hamda bular bilan bog'liq bo'lgan bilimlarni tarkib toptirishga qaratilgandir".

"Jismoniy tarbiya organizmni har tomonlama chiniqtirishga qaratilgan, sog'liqni mustahkamlashni nazarda tutgan tarbiya, jismoniy mashqlar" va h.k.

Turli yo'nalishlar bo'yicha, ya'ni u hoh matematik, fizik, tarixchi yoki jismoniy tarbiya o'qituvchisi bo'lsin uning ish uslubi bevosita pedagogik faoliyat bilan bog'liqdir. Darsning mazmunli va sifatli olib borilishi o'z navbatida, uning pedagogik mahorati,

pedagogik ko'nikmasi, pedagogik malakasi, umuman pedagogik faoliyati bilan chambarchas bog'liqdir.

Shu nuqtai nazardan olganda, o'z pedagogik faoliyatini endigina boshlagan yosh bo'lg'usi jismoniy tarbiya o'qituvchisi umuman jismonan va ruhan bo'shashishi yoki butunlay osoyishtalikka berilishi mumkin emas. Bizga ma'lumki, bu tuyg'u psixologiya fanida "relaksatsiya" deb atalib, kishilarning ish faoliyatida salbiy holatlariga beriladigan baho sifatida e'tirof etiladi.

Har bir bo'lg'usi jismoniy tarbiya o'qituvchisi pedagogik mahoratni to'liq egallashi uchun:

birinchidan, o'z o'quv fanini davr talablari asosida o'zlashtirgan bo'lishi;

ikkinchidan, psixologik va pedagogik bilimlarga ega bo'lishi (o'quvchilar xarakteriga mos usullarni qo'llay olishi);

uchinchidan, o'zida pedagogik izlanuvchanlik va fidoyilikni tarkib toptirishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Rus olimi I.P.Rachenko pedagogik mahoratni pedagogik san'atning bir qismi sifatida quyidagi fikrni bildiradi: "Pedagogik mahorat deganda o'qituvchining pedagogik-psixologik bilimlarni, kasbiy malaka va ko'nikmalarni mukammal egallashi, o'z kasbiga qiziqishi, rivojlangan pedagogik fikrlashi va intuitsiyasi, hayotga axloqiy-estetik munosabatda bo'lishi, o'z fikr mulohazasiga ishonchi va qat'iy irodasi tushuniladi"[5].

Shuningdek, bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchisining pedagogik faoliyatida o'qituvchilik kasbiga sadoqatli bo'lish, o'z fanini o'qitish metodikasini mukammal bilishi, pedagogik qobiliyatlarini namoyish eta olishi, pedagogik texnikani o'z o'rnida qo'llay bilishi eng muhim komponentlardan bo'lib hisoblanadi.

Shuni ta'kidlash kerakki, har bir bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchisi doimo o'quvchilarga jismoniy mashqlarni yetkazish bilan birgalikda parallel ravishda uning ta'lim va tarbiyasi bilan shug'ullanib, u bilan o'zaro muloqot olib boradi. Har bir o'quvchi aqliy, ruhiy va jismoniy jihatdan doimo rivojlanishda bo'lganligi sababli ham bo'lajak o'qituvchi ular bilan doimiy muloqotda bo'lishi, ularning har bir psixologik xarakteri va fiziologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ta'sir ko'rsatish mexanizmlarini, avvalo,

psixologiya va tarbiya nazariyasini mukammal tarzda o'rganib, o'z kasbiy faoliyatini doimiy rivojlantirib borishi zarur.

Shu jihatdan olganda, bo'lg'usi jismoniy tarbiya o'qituvchilari ilmiy pedagogik faoliyati davomida quyidagilarga alohida e'tibor qaratishi lozim deb hisoblaymiz:

- jismoniy tarbiyaga doir bilimlar tizimini mukammal egallagan bo'lishi;
- jismoniy mashqlarni o'quvchilarga to'laqonli yetkaza olish ko'nikma va malakasiga egaligi;
- o'z fanini o'zlashtirganligi bilan birgalikda umummetodologik fanlar asosini, xususan davlat siyosatining dolzarb masalalarini bilishi;
- atrofda sodir bo'layotgan ijtimoiy muammolar va jarayonlarni o'z nuqtai nazardan mustaqil tahlil qila olishi;
- o'quv jarayoni davomida o'quvchilarning ma'naviy qiyofasi haqida bilimlarga ega bo'lib borishi;
- o'quvchilarning yoshga doir xususiyatlaridan kelib chiqib, zamonaviy pedagogik va psixologik bilimlarni o'rnida qo'llay olishi;
- vujudga kelgan yangi bilimlarni mustaqil ravishda o'zlashtirishi, takomillashtirishi va o'z mehnat faoliyatida ilmiy asosda foydalana olishi;
- o'z ilmiy pedagogik faoliyatida me'yoriy huquqiy hujjatlardan individual foydalana olishi;
- muommala madaniyatiga rioya qilishi;
- o'zlashtirilgan bilimlarni tanqidiy yondashuv asosida tahlil qila olishi;
- o'zlashtirgan bilimlarini o'quvchilarga aniq yetkaza olishi;
- o'z kasbiga nisbatan mas'uliyat xissining shakllanganligi;
- pedagogik faoliyati davomida xorijiy tillardan birini kasbiy malaka yoki ilmiy muloqot almashish vositasi sifatida egallagan bo'lishi;
- zamonaviy axborot texnologiyalaridan samarali foydalana olishi;
- pedagogik faoliyatida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llay olishi va hakoza.

Shuningdek, bo'lg'usi jismoniy tarbiya o'qituvchilari o'z pedagogik faoliyatlarida qo'llaniladigan jismoniy madaniyat atamalarini mukammal bilishlari shart. Albatta,

o'qituvchi tomonidan atamalarning tushunarli tarzda aniq va o'z o'rnida qo'llanilishi o'quvchining jismoniy tayyorgarlik sifatini ham yaxshi bo'lishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Darhaqiqat, har birimiz kundalik hayotimizda jismoniy madaniyat atamalaridan bugun keng foydalanamiz. Deyarli, ta'lim muassasalarida mavjud barcha fanlarda ularni uchratishimiz va u bilan to'qnashish mumkin. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, "bugun dunyo miqyosida mavjud 800 ga yaqin sport turlariga xos 15 mingdan ortiq tushuncha va atamaları mavjud" [4].

Bo'lg'usi jismoniy tarbiya o'qituvchilari o'z pedagogik faoliyatida o'quvchilar bilan ishlash jarayonida teran, ta'sirli, mantiqli, chiroyli gapira olishi va o'z o'rnida tarbiyaviy ahamiyatga molik iboralardan o'rnida to'g'ri foydalana olishi zarur. Shuni esdan chiqarmaslik kerakki, o'qituvchining nutqi har bir o'quvchi uchun ibrat manbai bo'lib, hatto beparvolik bilan uning jahlini chiqarib, intizomni buzib turgan o'quvchiga nisbatan qo'pol muomala, haqoratlash, kamsitish, shaxsiyatiga tegish bilan emas, balki pozitiv yondashgan holda vaziyatdan chiqib ketish xususiyatiga ega bo'lishi kerak. O'qituvchi dars mashg'ulotini olib borar ekan, uning ovozi auditoriyani boshqarish quroli bo'lishi lozim. Jismoniy tarbiya bilan bog'liq mashqlarni tushuntirish vaqtida u ovozini kerakli o'rinda ko'tarish va pasaytirish orqali o'quvchilarning nimalarga asosiy urg'u berish kerakligini bildiradi olishi kerak.

Bugungi kunda bo'lg'usi jismoniy tarbiya o'qituvchilarining ilmiy pedagogik faoliyatida muhim o'rin tutadigan quyidagi o'ziga xos yondashuvlarni ko'rib chiqish mumkin:

1. Kreativlik.
2. Innovatsion.
3. Texnologik.

Har bir bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchisi dars mashg'ulotlari jarayonida kreativlik yondashuvi asosida o'quvchilarida darsga qiziqitirish yo'llarini topa olishi lozim.

"Kreativlik" (ingliz tilidan "create" – yaratish, "creative" yaratuvchi, ijodkor) [3] – bo'lajak o'qituvchida dars mashg'ulotlari jarayonida duch keladigan muammolar

yechimiga tezkorlik bilan tegishli qaror qabul qilish va ularning yechimi bo'yicha yuqori darajadagi yangicha ijodiy yondoshuvni ifodalaydi.

Pedagogik atamalar lug'atida kreativlik quyidagicha izohlangan: "Kreativlik (ijodiylik) – qandaydir yangi, betakror narsa yarata olish, fikrlash, g'oya va yechimga olib keluvchi aqliy jarayon" [2].

Kreativlik bo'lajak o'qituvchining o'quvchilarni o'quv mashg'ulotlari jarayonida an'anaviy yondoshuv va fikrlashidan farqli ravishda mashg'ulot samaradorligini ta'minlashga qaratilgan yangi g'oyalarni yaratish va mavjud muammolarni ijobiy hal qilishga bo'lgan tayyorgarligi, aniq maqsadga erishish uchun mavjud muammolarni yechimini topish va uni bartaraf etish qobiliyati shakllanganligi, tasodifan yuzaga kelgan muammolarni oqilona, tezkorlik bilan hal qilinishiga yordam beradi.

Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilari ilmiy pedagogik faolitada kreativlik quyidagi hollarda namoyon bo'lishini ko'rish mumkin:

- o'qituvchi fikri va nutqining ravonligi;
- o'qituvchi o'z fikrni aniq belgilangan maqsadga muvofiq yo'naltira olishi;
- o'qituvchining ijodkorligidagi o'ziga xoslik (originallik);
- o'qituvchidagi qiziquvchanlik, yangi g'oyalarni yaratuvchanlik, fantaziyasining kengligi, farazlar yaratish qobiliyati;
- o'quvchining qobiliyatini, layoqatini o'rganish va uni aniq baholash;
- o'qituvchi fan metodikasini o'zlashtirgan va ta'lim jarayoniga tatbiq etishi;
- o'qituvchi fan yutuqlariga oid yangi ma'lumotlar bo'yicha hamkasblari bilan ijodiy fikr almashishi;
- o'qituvchi sohasiga oid ilg'or xorijiy tajribalarni mustaqil o'rganishi va amaliyotda qo'llay bilishi;
- o'qituvchi uzluksiz ravishda o'z bilimi, ko'nikma va malakasini oshirib borishi;
- o'qituvchi o'quvchining ishonchiga kira olishi, uning qalbiga yo'l topa olishi va u bilan muloqot bog'lay olishi.

Hozirgi vaqtda mamlakatimizning barcha sohalarida innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash borasida keng qamrovli ishlar amalga oshirilmoqda. Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoev: "Barqaror ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotni innovatsion rivojlanishsiz,

keng ko‘lamli ilmiy-texnik kooperatsiyasiz va yangi texnologiyalar, ilm-fan va texnika yutuqlarini joriy etmasdan tasavvur qilib bo‘lmaydi”[1],– degan edi. Xususan, ta’lim sohasi tizimini innovatsion faoliyatsiz tasavvur qilish qiyin. Zero, ta’lim tizimining pedagog xodimlarini bugungi kunda innovatsion jarayonlarga kengroq jalb etish davrning o‘zi taqozo qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Мирзиёев Ш.М. Таълим ва маърифат – тинчлик ва бунёдкорлик сари йўл // Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз.– Тошкент: “Ўзбекистон” НМИУ,2017.– Б.35-36.
2. Педагогик атамалар луғати. Муаллифлар гуруҳи. Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси “Фан” нашриёти. – Т.: 2008. – Б.64.
3. Педагогик компетентлик ва креативлик асослари / Муслимов. Н.А., Усмонбоева М.Ҳ., Сайфуров Д.М., Тўраев А.Б. – Тошкент, 2015.
4. Рафиев Ҳ.Т. Жисмоний маданият соҳасидаги тушунча ва атамаларнинг баъзи муаммолари // Жисмоний тарбия ва спорт назарияси ва услубиётини ривожлантиришнинг замонавий тенденциялари мавзусидаги халқаро илмий анжуман материаллари.-Чирчиқ, 2019. – Б. 49.
5. Раченко И.П. Диагностика развития педагогического творчества учителя. - Пятигорск, 1992,196 с.